

MİLLİ MÜCADELE'YE GİDEN YOLDA BİR GAZETENİN DOĞUŞU; “İSTİKBÂL”*

Ömer Ali KESKİN**

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile başlayan ve takip eden yıllarda hızla yayılarak tüm Osmanlı coğrafyasını etkisi altına alan İtilaf Devletleri'nin ve işbirlikçilerinin işgal girişimleri önemli direnişlerle karşılaşmıştır. Bu direnişler mevcut coğrafyada hemen her bölgede ortaya çıkmıştır. Direnişlerin başlatılmasında birçok etkili unsur söz konusudur. Bu unsurların başında gelen ve etkisi asla yadsınamaz olan basın ve özellikle yerel gazeteler direnişe öncülük etmek, kamuoyu oluşturmak ve böylece Millî mücadele sürecine önemli katkılar sağlamak gibi görevler üstlenmişlerdir. Bu gazetelerden önemli bir kısmı bu süreç içinde kurulmuş ve tüm olumsuzluk ve imkânsızlıklara rağmen yayın hayatını sürdürmeye çalışmışlardır. Bunlardan birisi de 10 Aralık 1918'de Trabzon'da yayın hayatına yine benzer koşullarda başlayan ve belirlediği yayın politikasıyla Millî Mücadele'ye katkısını istiklal harbi süresince aralıksız devam ettiren İstikbâl gazetesidir. Bu çalışmamızın amacı dönemin getirdiği ağır şartlar ve olumsuzlukların İstikbâl gazetesinin yayın hayatına başlamasına ve devam etmesine etkisini değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: İstikbâl gazetesi, Millî Mücadele basını, Trabzon, Faik Ahmet Barutçu, Mütareke dönemi.

* Bu çalışma, yazarın “Millî Mücadele Dönemi'nde Trabzon'da Kamuoyunun Oluşmasına ‘İstikbâl’ Gazetesinin Etkisi” isimli yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi'nden yararlanılarak yapılmıştır.

** Uzman, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Doktora Programı. omeralikeskin@hotmail.com

BIRTH OF A NEWSPAPER ON ROAD TO INDEPENDENCE STRUGGLE; "İSTİKBÂL"

ABSTRACT

After the First World War Allied Forces began the invasion of Ottoman territory, with the Greeks were doing it. But this is a very serious resistances were met. These resistances can be seen in almost every area. There are many influential factor in the initiation of resistances. The most important of these is the press and the local newspaper. These provide important contributions to the resistance in many ways. An important part of the newspapers in question has been established in this process. Despite all the negativity and impossibility, try to continue the work. The İstikbal is one of these newspapers. The İstikbâl started to be published on 10 December 1918 in Trabzon. The newspaper publication contains conditions are very difficult circumstances. Despite all the negative and harsh conditions of the struggle for national publications managed to remain until the end of the independence war. The purpose of this study, the period and the harsh conditions brought about by the negative "İstikbâl", and to continue to evaluate the effect of the newspaper began to be published.

Keywords: *The İstikbal newspaper, Press in National Struggle, Trabzon, Faik Ahmet Barutçu, Period of Mudros Armistice.*

Giriş

Millî Mücadele'nin başlamasına yakın günler, yaklaşık olarak sekiz yıldır cephe-lerde savaş halinde olan ve o cepheden o cepheye sürekli mücadele içinde bulunan yorgun, bitkin ve yoksul bir halkın yeni bir ölüm-kalım mücadelesine yaklaştığı günlerdir. Balkan Savaşları'ndan başlayarak sürekli harbin içinde bulunan Osmanlı Devleti için gerek Birinci Dünya Savaşı gerekse bu savaşın bitmesinden sonra ortaya çıkan siyasal durumun getirdiği işgal dalgası Anadolu topraklarına hapsolmuş olan bu büyük devlet için sonun başlangıcını betimleyen bir manzara özelliği göstermekteydi. İmparatorluk topraklarının her bölgesi ayrı bir zulüm ve baskı altında inlemekte, birbirinden kopuk hale gelmiş olan ve kendi başının çaresine bakmak zorunda bırakılmış bulunan bu bölgeler ve halkı, bir direniş hamlesi yapabilmek için yeni bir mücadelenin gerekliliğini zaruri görmekteydi.

Bu günden baktığımızda, Anadolu'nun her tarafının işgal edilmeye başlanmış olması ve savaşın mağluplarından sayılan Osmanlı'nın elinin kolunun bağlanmış bulunması bu mücadelenin bölgesel ve yerel direnişler şeklinde örgütlenmesini zorunlu kılmıştır. Anadolu'nun önce doğusunda oluşan, ardından batı yönüne doğru genişleyerek artan bir mukavemetle sağlanan direniş mücadelesi çok kolay tahlil edilebilecek bir sadelikte değildir.

Millî Mücadele, birbirinden ayrı birçok zihnin, çoğu zaman birbirinden habersiz olarak fakat aynı amaç doğrultusunda ve büyük bir özveriyle, nihai hedefini bağımsızlık olarak öngördüğü bir istiklal mücadelesidir.

Bu mücadelenin birçok önemli merkezi vardır. Bu merkezlerin en başında gelenlerden biri, Millî Mücadele adına bölgede ilk kıpırdanmaların görüldüğü Trabzon'dur. Trabzon bu kıpırdanmayı, zihinlerinde Millî Mücadele kararı oluşan ve bunu halka yaymaya, halkın ruhunda var olan bağımsızlık ülküsünü kendi kararları doğrultusunda uygulamaya koymaya yönelik aydın ve vatansever bir avuç insanla yapmaya çalışacaktır.

İlk fiili adım, 10 Aralık 1918 tarihinden itibaren Trabzon'da yayınlanmaya başlanan İstikbâl gazetesidir. Fakat şurası bir hakikattir ki Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Trabzon'da da Millî Mücadele'nin ilk ateşinin yakılmasını sağlayacak olan basının bu mücadelede yer alması oldukça zor şartlar altında ve imkânsızlıklar içinde sağlanabilmiştir.

Bu şartlar ve imkânsızlıklar aynı şekilde ülkenin içinde bulunduğu şartlarla da paralellik göstermektedir. Mütareke ile birlikte Osmanlı topraklarında meydana gelen gelişmeler ve bunun oluşturduğu yeni durum mevcut durumu daha da ağırlaştırmaktadır.

Ülkenin içinde bulunduğu durumu ve genel hissiyatı İstikbâl gazetesinin başyazarı ve imtiyaz sahibi Faik Ahmet(1) anılarında şu şekilde aktarmaktadır:

Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman Trabzon'daydım. Umumi terhisle birlikte umumi bir karışıklık da başlamıştı. Memleket adeta düzensiz ve idaresiz kalmış bir gemi vaziyetine düşmüştü. Azerbaycan'dan, Batum'dan akın akın terhis edilen askerler avdet ediyorlardı. Mağlubiyetin sefaleti ilk terhis edilen askerlerin vaziyetinde göze çarpıyordu. Asker yollarda, izlerde başıboş bırakılmış uzun yollar yürüyerek memlekete avdet etmeye bu şekilde mahkûm bırakılmışlardı. Mamafih terhis edilenlerde bir sevinç vardı. Harbin mağlubiyetle neticelenmesinden tevellüt edecek neticeler pek o kadar düşünülüyor-du.

Millet, harpten usanmış, terhisi büyük bir nimet olarak karşılıyordu. Hemen herkes sulh olsun da ne olursa olsun fikrindeydi. Harpten mutazzar olmayan kalmamıştı. Pek mahdut bir sınıf teşkil eden harp zenginleri bittabi müstesna idi. Bu sınıf için harbin daha senelerce devamı şayanı arzu edilebilirdi. Fakat öte yanda, binnihaye bitmez bir fakru zaruret içinde, harbin güne gün sefalet fecaatleri içinde pür ıstırap bir hayat yaşayan fakirce bir halk kitlesi sulhü bir Mesih gibi karşılamakta haklı görülecek bir vaziyette bulunuyordu.

Harp uzadıkça o zamanki idarenin gitgide daha ziyade hissedilen tazyiki altında inleyen ve pek geniş br suistimal deryası içinde yüzen tahammülsüz bir fecaat batağı haline getirilmişti. Harp ticaret ve suistimallerine bazı komutan ve valiler de bulaşmış, para yağmak endişesi bu adamları memleket ve vazife kaygısından uzaklaştırmıştı. İdare makinası baştan aşağıya bozulmuş, mesuliyet korkusu kalkmış, mülki ve askeri ekseri büyük memurlar buldukları mahallerde birer derebeyi kesilmiş, halk ezici, yıkıcı, münfesih bir idarenin zebunu kahrı altında kalmıştı.

Muhtelif cephelerde tevâli eden mağlubiyetlerin tevâlid eylediği maddi ve manevi ıstıraplar da tahammül kabiliyetini büsbütün tüketmişti. Artık herkes barışı bekliyordu ve barış istiyordu. Mütarekede umumi halet-i ruhiye bu merkezdeydi (Barutçu, 2001: 29).

Milli Mücadele'nin Yanında Yer Almak ve Trabzon'da Milli Mücadeleci Gazete Olmak

Mütareke Dönemi ve sonrasında devam eden süreçteki olumsuz şartlar ve genel durumun ağırlığı her alanda kendini hissettiriyordu. Özellikle basın faaliyetleri için büyük olumsuzluklar mevcuttu. Zira zaten Birinci Dünya Savaşı ve ardından gelen Rus işgali Trabzon'da mevcut olan Türk Basınının susturulmasında büyük bir etki yaratmış, Rus işgal ile birlikte Trabzon'da mevcut olan matbaalar, bu işgalden güç alan ve çok rahatça hareket eden Rumlar tarafından tahrip edilerek çalıştırılmaz hale getirilmiş veya el konulmuştu.

Trabzon basın hayatında bu dönemde var olan iki Rum gazetesi ve bir de yayınlarıyla bu gazeteleri adeta memnun ettiği görülen Selamet gazetesi vardı. Faik Ahmet bu konuda; (Barutçu, 2001: 31)

Eyüpzade Ömer Fevzi(2) mütarekeyi takiben Trabzon'a gelmiş "Selamet"(3) isminde bir gazete neşretmeye başlamıştı. Ömer Fevzi'nin neşriyatı, İstanbul'da Peyam(4) ve Sabah(5) gazetelerini övmekten, İttihatçılara hücumdan ve Trabzon'daki İttihatçıların rahat ve huzur içinde gezinmekte olduklarını merkeze mütemediyen jurnal etmekten ibaretti. Selamet'in neşriyatı kendisinden ve hizmet etmek istediği zümreden başka bir de Trabzon'un Rumlarını memnun ediyordu. Trabzon Rumları Türkler arasındaki münaferetin derinleşmesinden kuvvet alacak bir gaye arkasında yürüyorlardı. Pontus hülyasının tahakkuku için Türk mevcudiyetinin kuvvet ifade edemeyecek düşkün bir hale gelmesi kendilerince pek şayanı arzu görülmesi tabii idi. Türkler ise birbirlerine girmişlerdi. Rum ve Ermeni hissiyatını Türk lisanı ile Türk adı taşıyan varakpareler üzerinde tatmine hizmet edecek kalemler maalesef aramızda türemiş bulunuyordu. Vaziyet hakikaten feci idi, az çok bir hissi Millîsi olan, kalbinde en ufak bir vatani muhabbet taşıyan kimselerin içini yakan bu halin akıbeti ne olacaktı? Herkes bunu düşünmekle müteallim idi. Trabzon'da Selamet'den başka iki Rum gazetesi de intişar ediyordu. Bunlardan biri metropolithane tarafından neşredilen Ebuhi isimindeki gazete, halis Yunanlı bir gazete idi. Bu gazete Türkler'in Trabzon'da hakkı olmadığından, Rumluğun merkezi olduğundan, tarihin sesini işitmek zamanı geldiğinden bahsedecek derecede muhiti zayıflamış bulunuyordu, demekte ve genel durumu tahlil etmektedir.

Şubat 1918'de Trabzon Rus İşgalinden kurtulmasına rağmen, devam eden süreçte, Mondros Mütarekesi ile başlayan işgal sürecinde, İngiltere ve Yunanistan'ın yardımları ile teşkilatlanan Rumlar, Trabzon ve yöresini de içine alan bağımsız bir Rum devleti kurmak için yoğun biçimde çalışmaya başlamışlardı.

Trabzon'da yayınlanan iki Rum gazetesi Epuhi (Ebuhi) ile Farosianadolis'in bütün yayınlarını merkezi Trabzon olan bir Pontus-Rum devletinin kurulması hedefine yönelttikleri günlerde Millî hakları savunacak bir Türk gazetesinin bulunmayışı büyük bir eksiklikti. Özellikle Avrupa'da artmakta olan ve etkisi her geçen gün çoğalan Rum ve Ermeni propagandalarına karşı koyabilmenin bir yolu olmalı ve bunun için acele edilmeliydi (Özel, 1991: 54). Bu iki gazete Trabzon'u Rumluğun merkezi kabul ederek bu söylem doğrultusunda Türklere Trabzon'da yaşama hakkı görmüyorlardı. Yayınlarındaki cüretkâr tavırlara karşı bir şey yapılamıyor, bu da halkın ümitsizliğini arttırıyordu.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın çizdiği ağır ve kahredici şartlar karşısında bütün Doğu Karadeniz Bölgesi'ni etkisi altına alan Pontus hayali boşa çıkarılmalı,

Trabzon halkı uyanık ve canlı tutulmalı, bu ölüm kalım mücadelesinde halk bilinçlendirilmeliydi. Bunun için bölgenin ileri gelenlerinin okumuş aydın kesimin ve diğer kanaat önderlerinin birçok fikri olduğu muhakkaktı. Fakat bunlar içerisinde en köklü ve etkili çözümün ortaya konması ve bu çözüm metoduyla bir direniş hareketi başlatılması en olur yol olarak gözükmekteydi. Halk birçok açıdan çaresiz, bitkin ve ümitsizdi.

Halkı bu ümitsizlik ortamından çekip alacak ve onlara ümit aşılayabilecek tek bir yol vardı. Bu ise basındı. Zira böyle bir ortamda halk ancak basın yoluyla birlik ve beraberlik çatısı altına toplanabilirdi. Aynı yöntemle Trabzon'daki azınlık basını sağlanmak istenen bu birliği dağıtmak istemiyor muydu! Şu halde bu etkili bir yöntem olabilirdi. Bu maksatla Faik Ahmet (Barutçu) ve kendisiyle hareket eden arkadaşları tarafından bir gazete çıkarmak için girişimler başlatılmıyordu.

Bu düşüncesini Faik Ahmet (Barutçu, 2001: 32), şöyle dile getirmektedir;

Bu şerait altında Trabzon'da halkın seda-yı vatanperverânesini duyuracak, efkâr-ı umumiyeye vahdet-i Millîye tesisi lüzumunu telkin edecek, halkı birbirine düşürmeye mâ'tûf hâinane emellere karşı koymağa çalışacak bir teşkilâta şedit ihtiyaç kendisini hissettiriyordu. Bu hissiyat sâikasıyla bazı rüfekâ hususi birkaç içtimâ akteyledik. Bu birkaç içtimâda yaptığımız müdavele-i fikriyede vardığımız netice evvelemerde elde bir gazetenin mevcut olmasına karar vermek oldu. Bu hususda bir hayli teati-i efkârda bulunduktan sonra İstikbâl'i neşretmemiz takarrür oldu.

Gazetenin çıkışı ile ilgili olarak, yapılan bu toplantılarda bulunan Mustafa Reşit Tarakçıoğlu gelişmeyi Trabzon'da ilk siyasi hareketlenme olarak belirtmiştir. Tarakçıoğlu "Trabzon'da İlk Siyasi Kımıldama" konu başlığıyla aktardığı anısında;

30 Kasım 1918 günü akşamı zifiri karanlık ve yağmurlu bir gecede, Hacıkasım Mahallesi'nde bir evde toplanmıştık. Toplantıda İttihat ve Terakki Fırkası il idare heyeti başkanı Barutçuoğlu Hacı Ahmet, oğlu Faik, damadı Zeynelabidin, İttihat ve Terakki Fırkası il idare üyelerinden Hafız Mahmut ve Halim, Trabzon Sultani (Lise) Müdürü Rıfki, edebiyat öğretmeni Mehmet Murat, Sultani iptidai kısmı müdürü Murat Hulusi, Hacıhafızoğulları vardı. Toplantıya Hacı Ahmet Efendi başkanlık etmekte idi. Başkan, toplantının sebebi olarak henüz yerleşmeye başlamış olan hemşehrilerinin türlü hastalıklarla perişanlık içinde bulduklarını, bir taraftan da topraklar ekilememiş olduğundan muhacirlikten henüz dönmüş ve dönmekte olan halkın hazır yemek zorunda olduğunu, halbuki yiyecek stoku bulunmadığından, halk daha kış bastırmamış olduğunu, şimdiden yiyecek sıkıntısı içinde bulunduğunu, birkaç yıldır göçmen halinde dolaşmış olan hemşehri çocuklarının okullara devam edememiş, yaş-

ları büyümüş olduklarını, şimdi ise okul binaları harap ve öğretmensiz bulduklarını ileri sürerek memleket evladı olarak halkın bu dertlerine çare aramak maksadı ile toplanmış olduğumuzu açıkladı.

Anlatılan konular üzerine söz alınıp konuşmalar yapıldı; fakat asıl maksat, Birinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğradığımız ve hasmımız olan galip devletler tarafından topraklarımız parçalanıp devletimizin varlığına kıyılacağı tehlikesi belirmekte olduğu için bu önemli meseleye değinilmesi istenmekte idi.

Nihayet söz hâkimiyet ve istiklâlimizin tehlike içinde bulunduğu, memleketin can noktasını teşkil eden bu meselenin ne olacağı cihetine düştü. Bundan sonraki görüşmeler hep memleketin müdafaası üzerine idi; tabiatıyla düşünce birliğine varıldı. Görüşmeler gece yarısına kadar sürmüştü, son olarak Faik Ahmet, Zeynelabidin, ben, Mehmet Murat Beyler tarafından bir siyasî gazetesinin çıkarılması suretiyle halk efkârının müdafaaya hazırlanmasına karar verildi” demektedir (Tarakçıoğlu, 1986: 39).

İstikbâl gazetesinin kuruluşu öncesi yapılan bu toplantıdan bahsederek, Trabzon ve Millî Mücadele için İstikbâl gazetesinin kuruluşu aşamasını gayet net bir şekilde ortaya koymuştur. Tarakçıoğlu gazetesinin en önemli amacını “halk efkârının (kamuoyunun) Millî Mücadele'ye hazırlanması” olarak belirtmiştir.

Gazetenin kurulması ve yayın hayatına geçişi Millî Mücadele'nin kaderine ortak bir görüntü arz eder. Bu bakımdan gazetenin doğması ve yaşaması Millî Mücadele'nin safhalarına paralellikler gösterir. Gazete siyasî ve ilmî bir gazete olacak, sosyal ve bilimsel yazılar da yazılacaktır. Gazetenin politik bakışı ve başyazıları Faik Ahmet Bey tarafından yapılacaktır. Bütün bu kararlardan sonra geriye sadece matbaa bulmak kalmıştır.

Trabzon'da şartlar Rus işgalinden beri değişmemişti. Rusların işgali sonrasında gerek Ruslar gerekse yerel azınlıklar tarafından matbaalar ya tahrip edilmiş ya da işlemez hale getirilmişti. Bu durumda gazete, burada bulunan ve faal olan Rum matbaalarından birinde basılacaktı. Trabzon'da bir Türk matbaasının olmaması, matbaa ve baskı işlerinin tamamen Rumların elinde olması, bu nedenle de Rum kilisesinden matbaa yönetimine bir baskı gelmemesi adına gazetede genel konular ve Millî birlik meseleleri işlenmekteydi (Barutçu, 2001: 14). Böyle bir ortamda hem Millî bir uyanış sağlamak ve bunu desteklemek hem de çıkarılacak gazeteyi, Rumların da bir devlet kurma hayallerinin olduğu ve yoğun bir şekilde çalışmalar yaptıkları bir dönemde, bir Rum matbaasında basmak çok zor bir işti. Bunun için bir yol bulunacaktı. Yapılan görüşmeler ve istişarelerden sonra İstikbâl Yorgi Mihailidi Matbaası'nda basılmaya başlanmıştı. Rum olan Mihailidi bir tüccardı ve bu nedenle anlaşma kolay sağlanabilmişti. Bu durumda matbaa ve

kâğıt Rum tüccarlardan temin edilmişti.

Bu süre içinde yayını kesintiye uğratmamak için dikkatli bir yayın politikası izlemek zorunda kalmıştı. Zira aynı matbaada Pontus propagandası yapan Epuhi gazetesi de basılmaktaydı (Özel, 1991: 54). Bu vaziyet olumsuz bazı durumlar yaratabilirdi. Zira Rumlar devletin ve milletin zorluk içinde olduğu zamanlarda ayrılıkçı hareketler içine girmek konusunda geçmişte benzer davranışlar sergilemişlerdi. Buna rağmen gazeteyi çıkaracak olan mücadeleciler gazeteyi çıkarmasının getireceği yararı daha önemli görmüş, sıkıntılı durumlar için şimdiden telaşlanma gereği duymamışlardır.

Nihayet birçok görüşmeye toplantıdan sonra, birçok zorluklar da aşılarak gazete basılmaya başlanacaktır. İlk sayı 10 Aralık 1918'de yayınlanır. Faik Ahmet (Barutçu, 2001: 32), *İstikbâl*'in çıkarılan ilk sayısına ilişkin olarak şöyle demektedir; "Bu ilk nüshada(6), memleketin maruz bulunduğu vaziyeti tahlil ile umuma tevecüh eden Millî vazifelere işaret ediyorduk. Ve gazetenin mesleğini de daima bu umumi ve Millî meseleleri hatırlatmaktan ve memlekete vahdeti Millîye tesisine sarf-ı gayret eylemekten ibaret olmak üzere gösteriyorduk."

Gazetenin görevini, Millî vazifeleri hatırlatmak, memlekette Millî birlik tesis etmeye gayret etmek olarak belirtmekle Millî birliği sağlamak üzere teşkilatlanma yolunda ilk adım atılmış oluyor, Millî Mücadele'nin ilk ateşi de yakılıyordu.

İstikbâl'in çıkışından itibaren halk üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir. Bu konuda Faik Ahmet (Barutçu, 2001: 33); "*İstikbâl*'in intişarı Trabzon efkârında bir ma'kes-i iştiyak buldu. Etraftan hararetli tebriknâmeler alıyorduk. Bu bize gazeteye meslek olarak çizdiğimiz ve memleketin yüksek menfaatlerinin, mevcudiyet-i milliyemizi korumak zaruretinin emrettiğine kani bulunduğumuz yolda yürümek için bütün milletin kalbinden ilham aldığımızı gösteren canlı bir misal olmak üzere görünüyordu." demektedir.

Faik Ahmet (Barutçu, 2001: 34), *İstikbâl*'in yayınlanmasına ilişkin olarak aynı konuda devamla;

İstikbâl'in intişarı bizim için bir gaye değildi. Asıl gayeye vusul için elde bulunması lazım gelen bir vasıta idi. Neşriyatımız bütün bu gayeyi elde etmeye mâ'tûf bir mecrada ilerliyordu. Memlekette bir Müdafaa-ı Hukuk-ı Millîye Teşkilatı vücuda getirmek ve bundan Türkleri bu teşkilat etrafında mütesanin, kuvvetli bir mevcudiyet halinde bulundurmak istiyorduk. Ve bir seri halinde devam eden makalelerle mütemadiyen şu fikri telkine uğraşıyorduk: Trabzon'da Türklerin meşru haklarını müdafaa için bir teşkilata ihtiyaç vardır. İkinci nüshamızda bu fikri daha açık ileri sürdük ve *İstikbâl*'in 25 Ocak 1919 tarihli nüshasında da bu yönde bir makale(7) yayınladık diyerek gazetenin asıl

amacını daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Faik Ahmet Barutçu (Barutçu, 2001: 36), 1 Şubat 1919 tarihli baş makalesinde(8) de yine aynı konu üzerinde başka bir yazı kaleme alacak, konunun önemini halka duyurmak böylece halkı bu konuda bilinçlendirmek üzere yazılarına devam etmek azminden geri durmayacaktır.

Trabzon'un bir avuç aydınının İstikbâl gazetesini çıkarmaksuretiyle Millî Mücadele'ye inanılmaz bir güç katmaları tarif edilemez bir başarıdır. İmkânsızlıklar imkâna dönüştürülmüş, olmaz denilen yapılmış, Millî Mücadele, Doğu Karadeniz'de ve zamanla da Anadolu'da çok güçlü bir basın desteği kazanmıştır.

Millî Mücadele'nin önemli simalarından, Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin Erzurum şubesini kuran ve aynı zamanda Erzurum Kongresi hazırlık çalışmalarına katılan, bu kongre için Erzurum delegeliği hakkını Mustafa Kemal'e vererek kongreye Hasankale delegesi olarak katılan Cevad (Dursunoğlu) Bey 4 Aralık 1919'da askerlik terhisı sonrası memleketi Erzurum'a giderken Trabzon'a uğramıştı. Buranın durumunu yakından gören Cevad (Dursunoğlu) Bey o günleri şöyle tasvir etmektedir;

Trabzon o günlerde çok hareketli idi. İstilanın açtığı yaralar kabuk bağlamadan Mondros mütarekesinin ağırlığı bu bölgenin üstüne çökmüştü. Kendilerini eski Pontus Krallığı'nın mirasçısı sayan yerli Rumlar İtilaf Devletleri'nin yardımına güvenerek kıpırdanmaya başlamışlardı.

Fakat Trabzon'un şuurlu halkı vatansever aydınları Pontus yılanının başkaldırmasına meydan vermemek, muhtemel felaketi daha başlangıçta önlemek için örnek bir birliklilik gösteriyorlardı. Genç, ihtiyar hepsi bir ağızdan konuşuyor, millet ve memleket müdafaasından başka bir kaygı göstermiyorlardı.

Trabzon'un Türk camiasından ayrılığını kabul etmeyen ve varlığını müdafaaya azmetmiş olan halkı, Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti' etrafında toplanarak teşkilatlanmış ve davanın yazı ile müdafaasını Barutçuzâde Faik Ahmet'in çıkardığı İstikbâl gazetesi üstüne almıştır (Bulut, 2004: 267).

Trabzon Millî Mücadele için önemli merkezlerden biriydi ve aynı zamanda bir ulaşım üssüydü. Bu bakımdan buraya her kesimden birçok kişi uğruyordu. İstikbâl gazetesi de bu merkezde Millî Mücadele için öncülük eden bir gazete olarak büyük önem taşıyordu. Bu bakımdan İstikbâl gazetesinin başyazarı Faik Ahmet gazetede ki odasında Büyük Millet Meclisi reislerini, devrin tanınmış siyaset adamlarını, yazarları, generalleri ve dağıtılan Meclis-i Mebusan üyelerini ağırlamakta, çoğu zaman bu ziyaretler memleket meselelerinin konuşulduğu toplantılara dönüşmekteydi (Çapa, 1998: 33).

İstikbâl gazetesinin yayıncılarının bu sosyal ve siyasi tutumları ve ilişkilerinin yanı sıra gazetenin farklı bir yayın anlayışı belli bir süreye kadar devam edecekti. Zira gazete bir Rum matbaasında basılmaktaydı. Dolayısıyla gelecekteki amaçlarını daha çok önemseyen gazete buna paralel tedbirli ve programlı bir yayın sürdürmüştür. Pontusculuk yapan ve bu yönde yayınlarını aralıksız sürdüren bir Rum gazetesiyse aynı matbaadan çıkmakta olmanın getirdiği mecburiyetleri de vardı. Bu bakımdan İstikbâl belli bir süreye kadar Pontusculuk faaliyetleriyle ilgili yayın yapmamış daha çok Millî birlik ve beraberlik konusunda yazılar çıkarmak ve bu yönde propaganda yapmak gayretine girmiştir.

İstikbâl gazetesinin bir diğer önemli sorunu kâğıt sıkıntısıdır. Zira İstikbâl'in yayınlandığı o günlerde Millî Mücadele aleyhine yayın yapan bazı gazeteler -ki bunlar Selâmet gazetesi ve azınlıkların çıkardıkları gazeteler olarak söylenebilir- en iyi kâğıtlara basılırken, İstikbâl zaman zaman ambalaj kâğıtlarına basılmak zorunda kalmış, bu da gazetenin aşması gereken önemli bir engel ve olumsuzluk olarak ortaya çıkmıştır.

İstikbâl'in bu zor şartlar içinde mücadele ettiği bir diğer cephe de Pontuscular ve Millî Mücadele'ye muhalif yazılar neşreden Ömer Fevzi'nin gazetesi Selâmet'tir. (Bulut, 2004: 270). Fakat bütün bu engeller gazetenin mücadele azmini kıramamıştır.

Trabzon halkı için Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması öncelikli bir hedef, İstikbâl gazetesi için de amansız bir mücadele gerekçesiydi. Yurdun her yanına ulaşarak halkı bilinçlendirmek, özellikle Karadeniz bölgesi halkını düşmana ve yerel bölücülere karşı birlik içinde tutmak önemli görevlerindendi. Her ne kadar Millî Mücadele kazanıldıktan ve işgalciler Anadolu'dan atıldıktan sonra iç siyasal eğilimlerin etkisiyle farklı cepheleşmelerde taraf olmuş olsa da, İstikbâl gazetesi Millî Mücadele boyunca çok önemli vazifeler yapmış, vatanın kurtarılmasında Ankara ile sürekli dayanışma içinde olmuştur.

Gazetenin Haber Kaynakları, İçeriği ve Önemi

İstikbâl gazetesi, Millî Mücadele'nin her aşamasında gerek haberleri gerekse önemli makale ve köşe yazılarıyla halkı bilgilendirmeyi ve aydınlatmayı prensip edinmiş, yayınlandığı günden itibaren memleket meseleleriyle ilgilenmiş, Millî Mücadele kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmuş, özellikle Faik Ahmet'in kaleminden çıkan yazılar halk nazarında önemli etkiler meydana getirmiştir. Faik Ahmet (Barutçu)'nun Millî Mücadele yıllarında yazdığı makalelerden, "İstiklal İçin Mücadele", "Kuvva-i Müdafamız", "Hudud-ı Şarkiyemiz", "Millî İttifak", "Müdafaa Yolları", "Anadolu'nun Nokta-i Nazarı", "Yunan Zihniyeti", "Kaçı-

yorlar”, “İmtihan Devresi”, “Fedakârlık Zamanı”, “Misak-ı Millimiz”, “Müdafa Planı”, “İstiklal Günü” ve “Millî Mukavemet” ilk göze çarpan makaleler olarak karşımıza çıkmaktadır (Çapa, 1992: 137-138).

Gazetenin yazı işleri müdürü Ebulhamid Hüsni de yazılarında Millî Mücadele'nin başarıya ulaşacağı yolundaki inanç ve ümitlerini belirtmiştir. Aynı zamanda Sakarya Zaferi öncesinde ve sonrasında birçok yazı kaleme almıştır. Hüsni, “Zaferden Eminiz”, “Neticeden Eminiz”, “Şerefle Çarpışacağız”, “Yunan Ne Halde”, “Ordu Süngü Takmıştır”, “Millî Bayram” başlıklarıyla yazdığı yazılarıyla önemli mesajlar vermiştir (Çapa, 1992: 138).

Diğer yandan gazetede önemli haberler yayınlanmakta, gazete kamuoyunu hemen her konuda bilgilendirmek ve gelişmelerden haberdar etmek prensibi üzerinden basın faaliyetini sürdürmekteydi. Gazetenin haberleri çeşitli gazete ve ajanslardan derleniyor, zaman zaman da dış basından yararlanma yoluna gidiliyordu. İstikbâl, İstanbul ve Anadolu matbuatını yakından takip etmekte ve Hakimiyet-i Milliye ve Yenigün gibi Ankara gazetelerinin yanı sıra diğer Anadolu yerel basınından da yararlanmakta, bunlardan haber aktarmaktaydı (Çapa, 1998: 15).

Buna karşılık İstanbul gazetelerinin de Karadeniz ve Karadeniz bölgesi ile alakalı haberleri İstikbal gazetesinden iktibas ettikleri görülmektedir. Dış basın da İstikbâl için önemli bir haber kaynağı olacak, Yunan, İngiliz ve Fransız gazeteleri başta olmak üzere diğer Avrupa basını da yakından takip edilerek önemli bir haber ağı oluşturulacaktı (Çapa, 1998: 15).

Ankara ve İstanbul basını yakından takip edilerek, Ankara muhabiri(9) Kemal Salih ve Batum muhabiri Abdülhalim Hilmi vasıtasıyla hem iç hem de dış bilgi kaynakları gazeteyle paylaşıyordu. 1920 yılından sonra ise gazetenin en öncelikli haber kaynağı 6 Nisan 1920'de kurulan Anadolu Ajansı(10) olmuştur (Çapa 1992: 134). Gazete ayrıca İslam Gürcistanı Gazetesi, Moskova telsizi ve Gürcistan'ın resmi gazetesi olan Barba'dan da haber kaynağı olarak yararlanmıştır (Çapa 1992: 134).

Trabzon'da, 10 Aralık 1918 (10 Kânun-ı Evvel 1334) tarihinde çıkmaya başlayan İstikbâl(11) gazetesi Faik Ahmed (Barutçu) tarafından yönetiliyordu. İstikbâl gazetesinin başyazarı Faik Ahmet (Barutçu)'dur. Bunun yanında gazeteyle makale ve çeşitli yazılar yazan birçok aydın da bulunmaktadır. Ebulhamid Hüsni, Nüzhet Haşim, Adnan Sabih, Salih Zeki, Abdulvahab, Ustazade Nazmi, Ahmet Hamdi, Ebul Nimet, Ali Şükrü bunların başlıcalarıdır. (Çapa, 1992: 137).

Yazılar, Millî birlik yolunda ve ülkenin bağımsızlığını sağlama hususunda ortak tema içerir. Gazete, çıkışından itibaren yayınlarını uzun süre bu yönde sürdür-

müş, "Millî vahdet" gazetesinin söylemi haline gelmiş, Wilson İlkeleri gereğince Türk Milleti'nin haklarını korumak için teşkilatlanmayı en önemli gereklilik olarak benimsemiş ve bu yönde başlıklar atmıştır (Bulut, 2004: 270). Başlangıçta bu şekilde bir yayın anlayışıyla baskılarına devam eden gazete zamanla ülkenin içinde bulunduğu durum, bu durum konusunda yapılan çalışmalarla ile memleketin geleceğiyle ilgili önemli haber ve kararlara geniş yer vermeye başlayacaktı (Çapa, 1998: 15). Gazete başta Trabzon merkez olmak üzere tüm vilayette ve doğu bölgesinde okuyucularına ulaşmaya çalışıyordu.

Gazetenin yayınlanması ve etkisini Faik Ahmet (Barutçu, 2001: 38), anılarında şu cümlelerle aktarmaktadır;

İstikbâl'in neşriyatı sade merkez-i vilayette değil mülhakatta da özlediğimiz tesiri icradan hâli kalmıyordu. Zaten kazalarda yüzlerce abone tedarik etmiştik. Vilayetin ittihatçı diyerek lekelenmek istenmeyen hücumu maruz bırakılmayan pek az şahsiyeti kalmıştı. Kazalarda sahibi nüfuz kimselere de aynı şekilde hücumlar oluyordu ve İstikbâl bütün bunların gazetesi addediliyordu. Ve filhakika öyle de olmuştu. Hemen bütün vilayet gazetemiz etrafında bir muhit demektir. Gazetenin neşriyle arzu ettiğimiz vaziyeti hazırlamak imkânı bu suretle tamamen elde edilmiş oluyordu.

Millî Mücadele ruhunun uyanmasını sağlayan ve devam eden süreçte bu mücadelenin en önemli destekçilerinden olan İstikbâl gazetesi, yaptığı yayınlarla, Millî Mücadele'nin karşısında yer alanlarla ve ayrılıkçılarla, bir nefer gibi adeta savaşmıştır. Diğer taraftan gazete kendi başına açtığı bu yolda teşkilatlanmaya da ön ayak olmuş, kurulmasında öncülük ettiği Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti ile el ele Millî Mücadele'nin başarısı için zorlu bir uğraşın içine girmiştir. Bu bakımdan Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin faaliyetlerini, bu cemiyetin kurulmasında öncülük eden İstikbâl gazetesinin faaliyetlerinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Zira gazete hem cemiyetin sözcülüğünü yapmakta hem de kadrosunun ağırlıklı bir bölümüyle cemiyetin faaliyetlerinde yer almaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak diyebiliriz ki İstikbâl gazetesinin doğuşu ve yayın hayatını sürdürmesi İrade-i Millîye, Hâkimiyet-i Millîye, Öğüt, Açıksöz, Anadolu'da Yeni Gün ve diğer birçok Millî Mücadele yanlısı gazete gibi, zaman zaman da onlardan farklı olarak, çok ağır şartlar altında gerçekleşmiştir. Uzun süredir devam eden ve henüz kısa bir süre önce sona ermiş bulunan Rus işgalinin yarattığı tahribat ve arkasından gelen ağır işgal dalgası ve bundan güç alan yerel ayrılıkçıların baskısı İstikbâl gazetesinin yayın hayatına başlamasında ve bunu sürdürmesinde

çok önemli düzeyde zorluklar oluşturmuştur. Rus işgali sonrası Trabzon basın hayatını mümkün kılacak her türlü imkânı kaybetmiştir. Bir gazete çıkarabilmeyi olanaklı kılacak her türlü maddî imkân ve donanım yok edilmiştir. İki yıldır süren bu işgalin yaraları sarılamadan I. Dünya Savaşı'nın mağlupları tarafında olan Osmanlı Devleti ağır mütareke şartları altında yeni işgalci güçler olan İtilaf Devletleri tarafından parçalanmaya başlanmıştır. Anadolu yer yer işgale uğrarken işgalcilerin yerli işbirlikçileri de kendi gizli planlarını bu fırsattan yararlanarak gerçekleştirmeye çalışacaklardır. İşte bu ortamda, büyük imkânsızlıklar ve baskılar altında olmasına rağmen, yayın hayatına başlayan İstikbâl, Millî Mücadele'nin başarıya ulaşacağı güne kadar, yine bin bir baskı ve imkânsızlıklarla adeta boğuşarak, bu davaya hizmet etmeye çalışacaktır.

Notlar:

1. Faik Ahmet Barutçu 1894 yılında Trabzon'da doğdu. Barutçuzade Hacı Ahmet Efendi'nin oğludur. Rüşdiye ve İdadi'yi Trabzon'da bitiren Faik Ahmet, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuş, öğrenimi sırasında askere alınmış, Birinci Dünya Savaşı sırasında yedek subay olarak Trabzon ve Samsun Tümen karargahlarında bulunmuştur. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra terhis edilmiş, o da yarım kalan öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a dönmüştür. Memleketin içinde bulunduğu zor şartlar dolayısıyla Millî Mücadele'ye katılma kararlılığı içinde olan Barutçu, iki ay gibi kısa bir sürede imtihanları vermek suretiyle mezun olmuş, Trabzon'a dönmüştür. Trabzon'a dönüşünü takiben yoğun bir görüşme ve istişare süreci sonrası, ilk elden bu mücadeleyi desteklemek adına faaliyetlere başlamıştır. Bu amaçla da İstikbâl gazetesini kurmuştur. İstikbâl gazetesinin kurucusu ve başyazarı olan Faik Ahmet Barutçu aynı zamanda. Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Millîye Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır. Barutçu İstikbâl gazetesinde yazılar yazmış, Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti'nde görevler almış, Millî Mücadele boyunca, bu mücadelenin başarıya ulaşması amacı doğrultusunda faaliyetlerini yoğun ve istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Trabzon teşkilatlanmasında görev alan Faik Ahmet Barutçu, 1925 yılında İstikbal gazetesinin kapatılması sonrasında bir süre de avukatlık, baro başkanlığı ve yerel bazı basın-yayın organında medeni hukuk yazıları yazmıştır. 1939-1954 ve 1957- yılları arasında Trabzon Milletvekili olarak meclise giren Faik Ahmet Barutçu, 1947-1948 ve 1948-1949 yıllarında Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulundu. 1957 yılında Ankara Milletvekili olarak tekrar parlamentoya giren Barutçu, bu sırada çeşitli yurt gezileri yapmış, Trakya, Ege ve Karadeniz'e yaptığı bu geziler sonrasında hastalanmış, İngiltere'de tedavi görmüş, takip eden günlerde hastalığı ilerlemiş, bir daha sağlıklı bir duruma kavuşmadan 14 Mart 1959'da Ankara'da vefat et-

miştir.(Çapa, 1998: 14-28).

2. Mütareke dönemi sonrası Trabzon'da "Selamet" adlı gazeteyi çıkarmış ve sıkı bir muhalefet yapmıştır.

3. Eyüp-zade Ömer Fevzi tarafından 15 Kasım 1918'de Trabzon'da çıkarılmaya başlanan bir gazetedir. Uzun süre İttihatçı ve Millî Mücadeleci karşıtlığı ve muhalefetiyle yayınlarını sürdürmüş, özellikle Millî Mücadele karşıtlığı nedeniyle bir süre sonra önemli takibat ve baskılar sonrası Ömer Fevzi tarafından kapatılmış, "İrşad" adıyla Yunan işgali altında bulunan Balıkesir'de yayınlarına devam etmiştir (Barutçu, 2001: 31 ; Güner, 1999: 37).

4. 1876 kurulan ve daha sonraki yıllarda Millî Mücadele aleyhinde yayınlarıyla bilinen bir gazetedir (Topuz, 2003: 106).

5. 1913 yılında kurulmuş, Kurtuluş Savaşı boyunca Millî Mücadele karşıtlığı yapmış bir gazetedir. Peyam gazetesi ile birleşerek Peyam-ı Sabah adını almıştır (Topuz, 2003: 106).

6. Gotthard Jaeschke'nin, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi adlı eserinde bu ilk sayıya ilişkin olarak "Trabzon'da İstikbâl gazetesin I. Sayısı: 'Osmanlı İnkılabı ve bugünün vazifeleri' (Barutçuzade Faik Ahmet)" bilgisini 10 Aralık 1918 tarihli kronolojide verdiğini görmekteyiz. (Jaeschke, 1989: 9.). Zeki Sarıhan'ın Kurtuluş Savaşı Günlüğü adlı çalışmasında ise 10 Aralık 1918 tarihli kronolojide İstikbal gazetesi hakkında Jaeschke'nin verdiği bilgileri aktarırken ilave olarak da İstikbal'in, Faik Ahmet Barutçu yönetiminde, bir yandan Trabzon'da Millî örgütlenmenin sözcülüğünü yaptığını öte yandan da Enver Paşa ve arkadaşlarının Türkiye'de yönetimi yeniden ele almaları amacıyla Kemalist Ankara yönetimine muhalefet edeceğini aktarmaktadır (Sarıhan, 1993: 58).

7. İstikbâl, "Müdafaa-i Hukuk İçin", 25 Kânun-ı sani 1919.

8. İstikbâl, "Yine Müdafaa-i Hukuk Meselesi", 1 Şubat 1919.

9. Ankara muhabiri Bilecik (Ertuğrul) Mebusu Osmanzâde Hamdi Beydir. İzmir'in kurtarılması sürecini takiben Osmanzade Hamdi Bey İzmir'e gidecek bu görevi de Yenigün Gazetesi Yazı işleri müdürü Kemal Salih Bey devralacaktır (Çapa, 1992: 134).

10. Anadolu Ajansı 6 Nisan 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın girişimleriyle, Millî Mücadele davasını yurda ve dünyaya duyurmak amacıyla kuruldu (Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985: 136).

11. 10 Aralık 1918'de yayınlanmaya başlanan İstikbâl gazetesi 1920 yılı baş-

larına kadar Yorgo Mihailidi matbaasında basılmış, daha sonra kendi matbaası olan İstikbal Matbaası'na taşınmıştır. İdare merkezi önceleri Trabzon'da Sakız Meydanı'nda Barutcuzade binasında daire-i mahsusa olup daha sonra İstikbâl Yurdu'na geçmiştir. Gazete ilk çıkmaya başladığında haftada iki gün, Cumartesi ve Salı günleri yayınlanmış, 12 Mayıs 1920'den itibaren Çarşamba ve Pazar günleri yayınlanmaya devam etmiştir. Bu yayın anlayışı 13 Aralık 1920'ye kadar sürmüş bu tarihten sonra 1921 yılının 24 Ocak gününe kadar muhtelif günlerde yayınlanmıştır. 27 Ocak 1921 tarihinden sonra ise gazete Cumartesi günleri dışında her gün yayınlanmaya başlayacaktır. 30 Ocak 1923'den kapandığı güne kadar (17 Mart 1925) her gün yayınlanan gazete, öncelikle Millî Mücadele tarihimiz olmak üzere, basın hayatımızda önemli bir yer tutmuştur. (Çapa, 1992: 133-134).

Kaynakça

- Barutçu, Faik Ahmet, (2001). *Siyasi Hatıralar I*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Barutçu, Ecmel (2001). *Siyasi Hatıralar I; Giriş*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Bulut, Hüseyin (2004). "Anadolu Basınında İstikbal Gazetesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 23, 263-273.
- Çapa, Mesut (1992). "Millî Mücadele Döneminde İstikbal Gazetesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, III (10), 133-168.
- Çapa, Mesut (1998). *Faik Ahmet Barutçu; Hayatı ve Kişiliği*. Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayınları.
- Güner, Zekai (1999). *Milli Mücadele Başlarken Türk Kamuoyu (Basın, Siyasi Partiler, Cemiyetler)*, Ankara, Kültür Bakanlığı.
- İstikbâl* (10 Aralık 1918 – 17 Mart 1925). Trabzon: İstikbal Matbaası.
- Jaeschke, Gotthard (1989). *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi: Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918 - 11 Ekim 1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özel, Sabahattin (1991). *Millî Mücadelede Trabzon*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sarıhan, Zeki (1993). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I (Açıklamalı Kronoloji) : Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne (30 Ekim 1918 - 22 Temmuz 1919)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tarakçıoğlu, Mustafa Reşit (1986). *Trabzon'un Yakın Tarihi*, Trabzon: Karadeniz Üniversitesi Basımevi.
- Topuz, Hıfzı (2003). *II. Mahmut'dan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeni Türk Ansiklopedisi* (1985). İstanbul: Ötüken.